

"برج سکوت"

گوشه‌ای از معماری مجموعه دخمه‌های مانگچی لیمچی
در سده هاتریا و گلستان بانوی یزد

رویا سینا - غلامپور

۱۳۹۵

- سرشناسه : شینی غلامپور، رویا، ۱۳۶۳ -
 عنوان و نام پدیدآور : برج سکوت، گوشه ای از معماری مجموعه دخمه های مانکجی لیمجی هوشنگ هاتریا و گلستان بانوی یزد/رویا شینی غلامپور.
 مشخصات نشر : تهران : نشر سمیرا، ۱۳۹۴.
 مشخصات ظاهری : ۳۲۸ص: مصور.
 شابک : ۹۷۸-۹۶۴-۸۹۵۵-۸۵-۹
 وضعیت فهرست نویسی : فیپا
 یادداشت : کتابنامه.
 موضوع : معماری زردشتی -- ایران -- یزد
 موضوع : تشیع و تدفین زردشتی
 رده بندی -نگر : ۱۳۹۴ ۹۴ش/NA۴۶۲۰
 رده بندی دیویی : ۷۲۶/۱۰۹۵۵۹۲۲۲
 شماره کتابشناسی ملی : ۴۰۷۰۸۱

"برج سکوت" گوشه ای از معماری مجموعه دخمه های مانکجی لیمجی

هوشنگ هاتریا و گلستان بانوی یزد

رویا شینی غلامپور

نشر سمیرا، ۱۰۰۰ نسخه، چاپ اول، ۱۳۹۵

شابک: ۹۷۸-۹۶۴-۸۹۵۵-۸۵-۹

امور اجرایی: میراث کتاب

قیمت: ۲۵۰۰۰ تومان

مرکز فروش: میراث کتاب

تلفن: ۰۲۱-۶۶۴۶۶۳۴۵ و ۶۶۴۶۶۳۴۸

دیباچه

شهر یزد جایگاه تعدادی از دخمه های تاریخی باقیمانده زرتشتیان است که بیانگر فصلی مهم و طولانی از فرهنگ و اعتقادات مذهبی رایج و حاکم در سرزمین پنهان ایران قبل از اسلام می باشند. اگرچه دیگر دخمه گذاری مردگان انجام نمی شود لیکن پیروان آئین زرتشتی هنوز به صورت یک اقلیت دینی باقی مانده و در کنار دیگر ادیان به حیات خود ادامه می دهند. هدف از پژوهش، بررسی و شناخت معماری دخمه ها در آیین تدفین زرتشتی است. به دنبال دست یابی به این هدف، سؤالی که مطرح می گردد این است که چه عوامل عملکردی و اعتقادی و آیینی در طراحی دخمه ها موثر بوده اند مخصوصاً از آنجایی که تحقیقات مناسب و مشخصی پیرامون این موضوع صورت نگرفته، پژوهش و شناخت معماری دخمه ها ضروری می نماید.

با توجه به ارزش های تاریخی و فرهنگی و همچنین معماری زیبا و مکان یابی بکر آنها این پژوهش ابتدا به معرفی اجمالی آئین زرتشتیان و اعتقادات آنان و تدفین در آئین زرتشتی پرداخته، پس از آن با مطالعه و شناخت دو دخمه، ماکجی لیمجی هوشنگ هاتریا و گلستان بانو به مطالعه تطبیقی- مقایسه ای آنها و بیان مبانی اعتقادی موثر در طراحی می پردازد. نتایج این پژوهش، نشان دهنده ی این امر می باشد، که دخمه ها دارای ویژگی های معماری بکر و دست نخورده ای هستند که مطالعه و شناخت آنها منجر به شناسایی شناخت بیشتر و بهتر گوشه ای از معماری ایرانی خصوصاً معماری تدفینی میگردد. همچنین مشخص شد که طراحی و ساخت دخمه ها بر اساس اعتقادات دین زرتشتی در مورد سرنوشت جسم و روح آنان، پس از مرگ می باشد. به همین جهت معماری آنها به جز برخی تفاوتها و اختلافات جزئی در کل یکسان و واحد می باشند.

کوشش شده در طرح های پیشنهادی به حفظ این بنای ارزشمند، با توجه به قابلیت های فضایی و کالبدی و با تعریف کاربری صحیح و در خور بنای مورد نظر پرداخته شود، تا از این طریق، علاوه بر رفع نیازهای گردشگران، نسبت به بازدید و پژوهش این مجموعه، موجبات حفاظت از بنا را نیز فراهم آورد.

فهرست مطالب

صفحه	عنوان
۹	دییاجه
۱۱	فهرست مطالب
۲۷	پیشگفتار
۲۹	فصل اول: شناخت بستر
۳۳	۱-۱ موقعیت جغرافیایی (حدود و پهنه)
۳۴	۱-۱-۱ خصوصیات آب و هوایی
۳۴	۱-۱-۲ بارندگی در نند
۳۵	۱-۲ وجه تسمیه نند
۳۵	۱-۲-۱ پیشینه نام نند
۳۷	۱-۳ تاریخ و قدمت
۳۸	۱-۴ زبان
۳۸	۱-۵ دین
۳۸	۱-۶ جمعیت
۴۱	فصل دوم: تدفین در آئین زرتشتی
۴۳	۱-۲ زرتشتیان
۴۵	۲-۲ آئین تدفین در ایران
۴۸	۱-۲-۲ شیوه های اصلی تدفین
۴۸	الف- تدوفین اولیه
۴۹	ب- تدفین ثانویه
۴۹	۲-۲-۲ خاک سپاری
۵۰	۲-۳ آرامگاه
۵۰	۱-۳-۲ استودان
۵۰	۲-۳-۲ آرامگاه سردابه ای
۵۰	۳-۳-۲ آرامگاه چاهی با ظروف تدفین

- ۴-۲ دخمه ۵۰
- ۱-۴-۲ پیشینه ۵۰
- ۲-۴-۲ وجه تسمیه ۵۱
- ۵-۲ پیش درآمدی بر جایگاه نور و خورشید در اعتقادات زرتشتیان ۵۳
- ۱-۵-۲ خورشید نگاشتن ۵۳
- ۶-۲ تن، جان، روان، فروهر ۵۴
- ۱-۶-۲ چگونگی روان فرد در گذشته ۵۵
- ۷-۲ تاثیر اتمادات تدفین در طراحی معماری دخمه ۵۶
- فصل سوه شیوه ساخت دخمه ها** ۶۳
- ۱-۳ نحوه ساخت ۶۵
- الف- مراسم کندن زمین برای یزی دخمه بازدن بیل بر زمین ۶۵
- ب- مراسم ریسمان برای پیر رینی دخمه ۶۷
- ۲-۳ عبور یک ریسمان پنبه ای (نخ ازمیا ۱۰۱) بیخ و مراسم آن ۷۱
- ۳-۳ مراسم عمومی و بزرگی که پس از ساخت دخمه برگزار می شود ۷۷
- فصل چهارم ، نحوه ی مراسم دخمه گذاری** ۸۵
- ۱-۴ نحوه ی انجام مراسم دخمه گذاری ۸۷
- فصل پنجم، مجموعه دخمه های مانکجی لیمجی و هاتریا و گلستان بانو** ۱۰۱
- ۱-۵ دخمه های صفائیه یزد ۱۰۳
- ۱-۱-۵ شناخت بنا ۱۰۵
- ۱-۱-۵-۱-۱-۵ شناسنامه اثر ۱۰۵
- ۲-۱-۵ پیشینه و قدمت ۱۰۷
- ۳-۱-۵ جمع بندی ۱۰۷
- ۴-۱-۵ مانکجی که بود؟ ۱۰۸
- ۵-۱-۵ گلستان بانو که بود؟ ۱۰۹
- ۶-۱-۵ معرفی اجمالی و موقعیت قرار گیری مجموعه دخمه ها در سایت و مسیرهای دسترسی ۱۰۹
- ۲-۵ دخمه مانکجی لیمجی هوشنگ هاتریا ۱۲۵
- ۳-۵ دخمه گلستان بانو ۱۳۹

۱۵۴	۳-۱-۵	تجمع بندی مشخصات کلی دخمه های یزد
۱۵۶	۴-۵	معرفی ساختمانهای وابسته به دخمه ها
۱۵۶	۴-۵	۱-۴-۵ آب انبار
۱۶۰	۴-۵	۲-۴-۵ خيله
۱۶۱	۴-۵	۳-۴-۵ خيله خرمشاه
۱۷۰	۴-۵	۴-۴-۵ خيله اهرستان
۱۷۲	۴-۵	۵-۴-۵ خيله ي عمومى
۱۷۵	۴-۵	۶-۴-۵ خيله - ي آباد
۱۷۹	۴-۵	۷-۴-۵ خيله رحمت آباد
۱۸۲	۴-۵	۸-۴-۵ خيله فاسم آباد
۱۸۶	۴-۵	۹-۴-۵ خيله كوچه برك
۱۹۰	۴-۵	۱۰-۴-۵ خيله محله
۱۹۴	۴-۵	۱۱-۴-۵ خيله مريم آباد
۱۹۸	۴-۵	۱۲-۴-۵ خيله نرسى آباد
۲۰۲	۴-۵	۱۳-۴-۵ خيله نسا سالار
۲۰۶	۴-۵	۱۴-۴-۵ سرويس بهداشتى
۲۰۸	۵-۵	۵-۵ بناهاى شاخص همسايه محوطه دخمه ها
۲۰۸	۵-۵	۱-۵-۵ آرامگاه جديد
۲۱۰	۵-۵	۲-۵-۵ آسياب
۲۱۳		فصل ششم: آسیب شناسی
۲۱۵	۶-۱	۱-۶ مقدمه ای بر آسیب شناسی
۲۱۵	۶-۲	۲-۶ عوامل مخل در مجموعه دخمه ها
۲۱۷	۶-۳	۳-۶ آسیب شناسی دخمه مانكجى ليمجى هوشنگ هاتريا
۲۱۷	۶-۳-۱	۱-۳-۶ آسيبهاي رطوبت نزولى
۲۲۱	۶-۳-۲	۲-۳-۶ آسيبهاي انساني
۲۲۴	۶-۴	۴-۶ آسیب شناسی دخمه گلستان بانو
۲۲۴	۶-۴-۱	۱-۴-۶ آسيبهاي رطوبت نزولى

۲۳۲	 ۲-۴-۶ آسیب انسانی
۲۳۳	 ۵-۶ آسیب شناسی خيله خرمشاه
۲۳۳	 ۱-۵-۶ آسیبهای رطوبت نزولی
۲۴۰	 ۲-۵-۶ رطوبت صعودی
۲۴۲	 ۳-۵-۶ دود گرفتگی
۲۴۳	 ۴-۵-۶ آسیبهای انسانی
۲۴۵	 فصل هفتم: طرح مرمت
۲۴۷	 ۱-۷ مبانی تری مرمت
۲۵۱	 ۲-۷ نگه کان به طرح مرمت دخمه ها
۲۵۱	 ۳-۷ حفاظت مجموعه
۲۵۱	 ۱-۳-۷ حریم فنی و تری
۲۵۲	 ۴-۷ طرح مرمت بنا
۲۵۳	 ۱-۴-۷ طرح مرمت کف، استوان و دیوارهای دخمه مانکجی و گلستان
۲۵۴	 ۲-۴-۷ طرح مرمت راه پله دسترسی به دخمه
۲۵۵	 ۳-۴-۷ طرح مرمت پله های داخلی دخمه
۲۵۶	 ۴-۴-۷ طرح مرمت اتاق کنار دخمه
۲۵۶	 ۵-۴-۷ طرح مرمت پلکان ورود به بام خيله خرمشاه
۲۵۷	 ۶-۴-۷ طرح مرمت اندود دیوارهای خيله خرمشاه
۲۵۸	 ۷-۴-۷ طرح مرمت تاقچه های خيله خرمشاه
۲۵۹	 ۸-۴-۷ طرح مرمت فضای داخلی و تاق آهنگ خيله خرمشاه
۲۵۹	 ۹-۴-۷ طرح مرمت پشت بام خيله خرمشاه
۲۶۰	 ۱۰-۴-۷ طرح مرمت ناودانی بیرونی خيله خرمشاه
۲۶۱	 ۱۱-۴-۷ طرح مرمت پله های دسترسی به دخمه
۲۶۳	 فصل هشتم: ساماندهی و حفاظت
۲۶۵	 ۱-۸ طرح ساماندهی مجموعه
۲۶۹	 ۱-۱-۸ دیوار کشی محوطه
۲۷۰	 ۲-۱-۸ سرویس بهداشتی

۲۷۲	۸-۱-۳ میرهای آمد و شد گردشگران
۲۷۵	۸-۱-۴ مشخص کردن محدوده حریم منظری
۲۷۷	پیوست ۱، زرتشتیان
۲۷۹	۱. زرتشتیان
۲۸۱	۲. پیام زرتشت (گاتها)
۲۸۵	۳. آتش در نزد ایرانیان
۲۸۶	۴. سوی پرستش
۲۸۶	۵. تاریخ زرتشتیان
۲۸۹	پیوست ۲، معرفی دخمه های یزد
۲۹۱	۱. دخمه کاووس، باستان یزد
۲۹۴	۲. دخمه چم
۲۹۵	۳. دخمه اله آباد رستاق
۲۹۷	۴. دخمه دیلم
۲۹۹	۵. دخمه شریف آباد (اردکان)
۳۰۲	۶. دخمه ترک آباد اردکان
۳۰۵	پیوست ۳، اسناد
۳۰۷	۱. پرونده ثبتی
۳۰۸	۲. سند مالکیت
۳۰۹	۳. نامه شکایت خروج یک جسد از دخمه
۳۱۱	پیوست ۴، فهرست دخمه های سراسر جهان
۳۱۳	دخمه های زرتشتیان
۳۱۳	۱. هندوستان
۳۱۸	۲. پاکستان
۳۱۸	۳. عربستان
۳۱۸	۴. برمه
۳۱۹	منابع
۳۲۱	فهرست منابع فارسی

۱۶ گوشه ای از معماری مجموعه دخمه های

۳۲۵ فهرست منابع غیر فارسی

۳۲۷ چکیده انگلیسی

www.ketab.ir

پیش گفتار

سپاس و ستایش خداوند را
خداوند بی مثل و مانند را
که ما را زیك مشت گِل آفرید
در آن مشت گِل جان و دل آفرید
بیاراست ما را به پندار نیک
بیاموخت گفتار و کردار نیک

حسین سمعی (ادیب السلطنه)

یزدان را ستایش که هوش نخست و خرد نخستین را سرمایه آفرینش ساخت. این نکته را نمی توان نادیده گرفت که تاریخ معماری دنیا از خاک و خشت آغاز گردیده، بویژه کویر و بخشهای خشک را سرشته و همگونی که آدمی از خاک آفریده شده، ساختمان سازی نیز از خاک پدید آمده است. خاک در معماری برای گاهی مادر گونه دارد. از خاک است که خانه ها؛ بازارها؛ کاروانسراها؛ آب انبارها و ساخته شده اند.

دلبستگی من به این خاک ورجاوند و دلدادگی ارابه به سینیان و نیاکان نیک نهادم مرا بر انگیزت تا به مطالعه پیرامون شیوه تدفین ایرانیان زرتشتی که همانا فرهنگ و اعتقادات باستان ما را در برخورد با پدیده ی ناشناخته ی مرگ نشان می دهد، در تاکید و محوریت مجموعه دخمه های مانکچی لیمچی هوشنگ هاتریا و گلستان بانوی یزد که کنی برای قراردادن جسم مرده هستند، بپردازم.

معماری هر جامعه ای ریشه در فرهنگ و اعتقادات آن جامعه دارد. از جمله بناهایی که نقش مهمی هم در شناخت تاریخ معماری و هم در شناخت فرهنگی جامعه دارد، بناهای مذهبی است. در این راستا شناخت معماری تدفینی مهم می نماید چرا که مطالعه این گونه بناها علاوه بر بیان ویژگی های معماری، بیانگر اعتقادات مذهبی، فرهنگی و آیینی است.

مجموعه دخمه های گلستان و مانکچی یزد در ۱/۵ کیلومتری صفاییه واقع شده و در زمینی بالغ بر ۱۸۲ هکتار قرار گرفته که شامل دخمه های گلستان، مانکچی، آب انبار و آرامگاه و خیلها

است. این مجموعه طی چند دهه گذشته به فراموشی سپرده شده و تحت آسیب و تخریب قرار گرفته است. از آنجاییکه تا کنون مطالعه‌ی مدونی راجع به دخمه‌ها انجام نشده است و این مجموعه در معرض آسیبهای طبیعی و انسانی قرار گرفته، شناخت این مجموعه موجب جلوگیری از آسیب بیشتر و حفاظت بخشی از تاریخ معماری- فرهنگی و آیینی ایران بویژه منطقه‌ی یزد می‌شود.

هیچ گونه تحقیق جامعی تا سال ۱۳۹۳ خورشیدی پیرامون مجموعه دخمه‌های صفائیه صورت نگرفته است.

رویا شینی غلامپور

مهر ماه ۱۳۹۴